

YUMSHOQ BUG‘DOY JAHON KOLLEKSIYASI NAV NAMUNALARINI QISHGA CHIDAMLILIGI

Yalgoshev Abduvosi Farxodovich

*Lalmikor dehqonchilik ilmiy-tadqiqot instituti tayanch
doktorant*

Isoqova Matluba Zokirovna

*Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti
Mustaqil izlanuvchisi*

Sayfidinov Xayitmurod Ziyedullayevich

*Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti
tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Respublikamizda ekilayotgan mahalliy va xorijdan keltirilayotgan Yumshoq bug‘doyning jahon kolleksiyasi nav namunalarini qishga chidamliligi qimmatli xo‘jalik — biologik xususiyatlarini o‘rganish, turli namunalarni ajratib olish va seleksiya uchun dastlabki ashyo yaratish

Kalit so‘zlar: Kuzgi yumshoq bug‘doyning qishga chidamliligi, o‘suv davri, don sifati ko‘rsatkichlari.

Kirish: Ma’lumki, har qanday ekin turida hosil salmog‘ini belgilovchi faktorlardan biri o‘simliklarning qalinligi hisoblanadi. Ko‘chat qalinligi me’yorida bo‘lgan bug‘doyzorda hosildorlik yuqori bo‘ladi.

Asosan bug‘doyni qishlovga kirishdan oldin unda tuplanish bo‘g‘ini hosil qilishga erishish zarur. Tuplanish yaxshi bo‘lganda o‘suv davri davomida barglar yuzasi ko‘p miqdorda organik moddalar ishlab chiqaradi va yon poyalar hosil bo‘ladi.

Kuzgi bug‘doyning tuplanish darajasi navga, urug‘ yirikligiga, oziqlanish maydoniga, ekish me’yoriga, urug‘lar soniga, tuproq namligiga, ekish muddatiga, tuproqni ishlash sifati va unumdorligiga, yorug‘likka, haroratga, o‘g‘itlash tizimiga bog‘liq.

O‘zbekiston Respublikasining qishi nisbatan iliq Samarqand viloyati Dahbed gidrometrologiya stansiyasining ko‘p yillik ma’lumotiga ko‘ra o‘rtacha harorat dekabr oyida 3,4 C°, yanvarda 0,6 C°, fevralda 2,2 C° ni tashkil etadi. Shunga qaramasdan kuzgi bug‘doyning qish davrida zararlanishi va nobud bo‘lishi

kuzatiladi. Bunday hollarda ekinzor siyraklashadi bahorda o'sishning boshlanishi, rivojlanishi kechikadi va hosildorlik pasayadi.

Dala tajribamizni boshlagan 2023-yil dekabr oyida o'rtacha harorat 3,1 C° ni shu mavsumda 2024-yil yanvarida 2,7 C°, fevralda 5,7 C° bo'lishi kuzatildi. Fevral oyida harorat ko'p yillik ko'rsatkichdan kam 3,7 C° yuqori bo'ldi.

Havo harorati 2023-yil dekabrda 4,0 C°, 2024-yil yanvarida 5,5 C°, fevralda 6,4 C° bo'lishi kuzatildi. Bu ko'rsatkich 2024-yilda dekabrda 4,4 C°, 2017-yil yanvarida 2,3 C°, fevralda 3,0 C° bo'lib ko'p yillik ko'rsatkichlardan birmuncha baland bo'ldi. Yanvar oyida havo haroratining – pasayishi tufayli o'simliklarni qishlashiga salbiy tasir ko'rsatdi. Bunday past harorat yer yuzida qor qatlami 10 sm bo'lgan holda sodir bo'ldi. Shu sababli o'rganilayotgan bug'doy paykallarida o'simliklarning siyraklashishi kuzatildi.

Kuzgi bug'doyda ko'chat qalinligi va qishlab chiqish darajasi bo'yicha olingan ma'lumotlar berilgan.

Jasmina navida eng ko'p tup soni gektariga 3 mln. unuvchan urug'/ga va o'g'it me'yori N₂₁₀P₁₅₈K₁₀₅ kg qo'llanilgan variantda qishlashgacha bo'lgan davrda tup soni 1m² da 272,1 dona o'simlik qishlab chiqqandan so'ng 249,9 donani tashkil etib, qishlovdan chiqqan o'simliklar 91,9% ni, nobud bo'lgan nihollar 22,2 donani yoki 8,2 % bo'lishi aniqlanildi. Ekish me'yori 4.5 mln. unuvchan urug' va o'g'it me'yori gektariga N₂₁₀P₁₅₈K₁₀₅ kg qo'llanilganda qishlashgacha bo'lgan tup soni 1m² da 396.0 dona, o'simlik qishlab chiqqandan so'ng 360,1 donani tashkil etib, 91% ni, 6.0 mln. unuvchan urug' va o'g'it me'yori gektariga N₂₁₀P₁₅₈K₁₀₅ kg qo'llanilgan paykalchalarda qishlashgacha bo'lgan davrda tup soni 1m² da 523,4 dona, qishlab chiqqandan so'ng 463,7 donani yoki 88,6 % ni, nobud bo'lgan nihollar soni 59,7 donani 11,4 % bo'lgan.

Eng kam tup soni, gektariga 3 mln. unuvchan urug'/ga va nazorat paykallarida qishlashgacha bo'lgan davrda tup soni 1m² da 263,6 dona, qishlab chiqqandan so'ng 211,7 donani yoki, 80,1 % ni, nobud bulgan nihollar soni 51,9 dona va 19,6 % bo'lishi kuzatildi. Ekish me'yori 4,5 mln. unuvchan urug'/ga va nazorat — o'g'itsizda qishlashgacha tup soni 1m² da 387,5 dona, qishlab chiqqandan so'ng 307,2 donani yoki 79,2 % ni, nobud bo'lgan nihollar 80,3 dona, 20,7 % bo'lishi aniqlandi. Tup qalinligini oshishi, ekish me'yori 6.0 mln. unuvchan urug'/ga va nazorat – o'g'itsiz paykallarida qishlashgacha tup soni 1m² da 513,3 dona qishlovdan so'ng 402,5 dona, 78,4 % ni, nobud bo'lgan nihollar soni 110,8 dona 21,5 % bo'lishi kuzatildi. Krasnodarskaya 99 navida gektariga 3 mln. unuvchan urug'/ga va o'g'it me'yori gektariga N₂₁₀P₁₅₈K₁₀₅ kg qo'llanilgan paykalchalarda qishlashgacha tup

soni 1m² da 273.0 dona, qishlab chiqqandan so‘ng 247,6 dona 90,7 % ni, nobud bo‘lgan nihollar soni 25,4 don yoki 9,3 % bo‘lgan. Ekish me‘yori 4,5 mln. unuvchan urug‘/ga va o‘g‘it me‘yori gektariga N₂₁₀P₁₅₈K₁₀₅ kg/ga qo‘llanilganda qishlashgacha tup soni 1m² da 397,7 dona qishlab chiqqandan so‘ng 357,9 dona 89,8 % ni, nobud bo‘lgan nihollar soni 39,8 dona yoki 10 % bo‘lishi qayd etilgan. Ekish me‘yoring 4,5 mln. unuvchan urug‘/ga dan 6.0 mln. unuvchan urug‘/ga cha oshirib o‘g‘it me‘yori gektariga N₂₁₀P₁₅₈K₁₀₅ kg/ga qo‘llanilganda qishlashgacha bo‘lgan tup soni 1m² da 526,3 donani, qishlab chiqqandan so‘ng 459,4 donani tashkil etib, 87,2 % ni, nobud bo‘lgan nihollar soni 67,0 dona yoki 12,7 % bo‘lib, ekish me‘yoring oshib borishi bilan o‘simliklarning qishga chidamligi kamayib borishi aniqlangan.

Xulosa. Samarqand viloyati sharoitida eng kam qishlab chiqqan o‘simliklar soni o‘g‘itlanmagan nazorat paykallarida kuzatildi. Jasmina navi Alkseech naviga nisbatan qishga chidamliligi yuqori bo‘lishi, fosforli va kaliyli o‘g‘itlarning yuqori me‘yorda qo‘llash o‘simliklarning qishga chidamligini oshirishi, ekish me‘yori 3 mln. unuvchan urug‘/ga va 6 mln. unuvchan urug‘/ga nisbatan 4,5 mln. unuvchan urug‘/ga bo‘lganda qishga chidamlilik eng yuqori bo‘lishi ikkala navda ham kuzatilishi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gaybullaev S.G. Seleksiya myagkoy pshenisy v oroshaemyx zemlyax Seleksiya semenovodstvo i agrotexnika zernovyx zernobobovyx i kormovyx kul'tur. Tashkent 1981. S.66.
2. Tashkentboeva F., Gaybullaev G. Topic: Effect Of Supplementary Feeding With Mineral Fertilizers And Micronutrients On Leaves And Stems On The Productivity Of Jasmina Wheat Genus //European Journal of Agricultural and Rural Education. – 2021. – T. 2. – №. 11. – S. 6-8.
3. O‘zbekiston Respublikasi xududida ekish uchun tavsiya etilgan qishloq xo‘jalik ekinlari Davlat reyestri. Toshkent 2017 yil.
4. Xodjaqulov T, J.O‘rinov. “Bug‘doy seleksiyasining boshlang‘ich manbai” O‘zbekiston qishloq xo‘jalik jurnali №4. 2009-yil. 18-bet.
5. Faybulloev, F. S., & Yalgashiev, A. F. (2022). МАККАЖЎХОРИ 707 ДУРАГАЙИНИ САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ ШАРОИТИДА ЕТИШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ. *Academic research in educational sciences*, (Conference), 346-349.
6. Fayzimurodov, J., & Eshonkulov, B. (2023). ТЕХНИК КАННАБИС НАВЛАРИНИНГ О‘СИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 446-451.

7. Sanaev, S. T., Qahhorov, S. Q., & Sayfidinov, X. Z. (2024). THE ROLE OF BROCCOLE CABBAGE IN FOOD SECURITY. *TADQIQOTLAR*, 31(1), 160-162.
8. Қўшоқович, Қ. С., Спйфидинов, Х. З., & Самаридинович, Қ. Н. (2024). ГИЛОС (CERASUS AVIUM L.) МЕВАЛИ ЭКИНИНИ ЕТИШТИРИШНИНГ АМАЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ. *TADQIQOTLAR*, 31(1), 154-159.
9. Shavkatovna, X. M., Ziyedullayevich, S. X., & Qo‘shoqovich, Q. S. (2024). SHAFTOLI, OLXO ‘RI VA BODOM PAYVANDTAGLARINI ISSIQXONADA YETISHTIRISH TEXNOLOGIYASI. *TADQIQOTLAR*, 31(1), 163-167.
10. Сайфидинов, Х. З. (2022). ЛЕТНЯЯ ПОСАДКА КАРТОФЕЛЯ. *Ученый XXI века*, (6 (87)), 31-32.
11. Қўшоқович, Қ. С., & Сайфидинов, Х. З. (2024). САБЗИ (DAUCUS CAROTA L.) ИЛДИЗМЕВАСИНИНГ ФОЙДАЛИ ХУСУСИЯТЛАРИ. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 15(1), 99-103.
12. Qo‘shoqovich, Q. S., & Ziyedullayevich, S. X. (2024). BAMIYA (Hibiscus esculentus l.) SABZAVOT EKININING FOYDALI XUSUSIYATLARI, XALQ XO‘JALIGIDAGI ANAMIYATI VA YETISHTIRISH TEXNOLOGIYASI. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 15(1), 88-94.
13. Хонқулов, Х. Х., & Сайфидинов, Х. З. (2023). ТАКРОРИЙ ЭКИН СИФАТИДА ЭКИЛГАН КАРТОШКА НАВЛАРИНИНГ ЎСИШИ, РИВОЖЛАНИШИ ВА ҲОСИЛДОРЛИГИГА ЎТМИШДОШ ЭКИНЛАРИНИНГ ТАЪСИРИ. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 555-560.
14. Halimov, F. Z., Sayfidinov, H. Z., & Mamanov, S. S. U. (2020). ECOLOGICAL AND FAUNISTIC ANALYSIS OF THE CARABIDOFAUNA (SOLEOPTERA: CARABIDAE) OF THE ZIRABULAK MOUNTAINS. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 2(9), 110-116.
15. Бобомурадов, З. С., Хамдамов, И. Х., & Савкина, Л. В. (1996). Нут–кормовая культура. *Сельское хозяйство Узбекистана*, 6, 11.
16. Saifidinovich, B. Z. (2023). STUDY OF GROWTH DYNAMICS OF PEA CROP IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGIONAL ECONOMY DEPENDING ON SOWING METHODS. *The Journal of Economics, Finance and Innovation*, 1052-1059.

17. Хамдамов, И. Х., Бобомурадов, З. С., Умирзаков, Б. Э., & Усаров, З. (2006). Хашаки нухат намуналарини урганиш натижалари. *СуҒориладиган ерларда кишлоқ хужалиқ экинлари селекцияси, уруғчилиги ва етиштириш технологиясининг муаммолари (Республика илмий конференцияси)*, 19-20.
18. Бобокулов, З. Р., & Бобомурадов, З. С. (2022). НҲХАТ НАВЛАРИ УРУҒЛАРИНИНГ ЛАБОРАТОРИЯ УНУВЧАНЛИГИ. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions (Germany)*, 880-882.
19. Rayimkulovich, B. Z., & Saifidinovich, B. Z. (2022). NUHAT-SOURCE OF INCOME. *The Journal of Economics, Finance and Innovation*, 1(1), 55-64.
20. Bobomuradov, Z. S., & Bobokulov, Z. R. (2018). No_ xat ekinining o_ ziga xos xususiyatlari (Fermerlarga kichik maslaxat). *EVELOPMENT ISSUES OF INNOVATIVE ECONOMY IN THE AGRICULTURAL SECTOR*, 989, 992.
21. Хамдамов ИХ, М. С., & Бобомурадов, З. С. (2007). Суғориладиган ерларда нҲхат етиштиришнинг илмий асослари. *Т.: Фан*.
22. Bobomirzaev, P., & Savurova, M. (2023). LALMIKORLIKNING TOG ‘OLDI MINTAQASIDA QATTIQ BUG ‘DOY EKISH MUDDATI VA ME’YORLARI. *Innovatsion texnologiyalar*, 50(02), 111-115.
23. Mahmadiyurov, F., Normurodov, D., & Sanaeva, L. (2023). THE INFLUENCE OF GROWING SUBSTANCES AND MICROELEMENTS ON YIELD AND HARVEST QUALITY OF WHITE SULTANAS. *Science and innovation*, 2(D11), 223-225.
24. Махмадиёров, Ф. Ш., & Санаева, Л. М. (2022). ЎСТИРУВЧИ МОДДАЛАР ҲАМДА МИКРОЭЛЕМЕНТЛАРНИНГ УЗУМНИНГ ОҚ КИШМИШ НАВИ ЎСИШИ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ. *Academic research in educational sciences*, (Conference), 408-411.
25. Остонакулов, Т. Э., Санаев, С. Т., & Хонкулов, Х. Х. (2014). Подбор сортов картофеля, пригодных для выращивания ростками. *The Way of Science*, 27.
26. Shamsiev, A., Park, J., Olawuyi, I. F., Odey, G., & Lee, W. (2021). Optimization of ultrasonic-assisted extraction of polyphenols and antioxidants from cumin (*Cuminum cyminum* L.). *Korean Journal of Food Preservation*, 28(4), 510-521.
27. Shamsiev, A. A., Tursunov, G. S., & Ostonakulov, T. E. (2020). YIELD AND PRESERVABILITY OF SWEET POTATO VARIETIES UNDER DIFFERENT IRRIGATION REGIMES. In *Приоритеты мировой науки: эксперимент и научная дискуссия* (pp. 37-41).

28. Fayzimurodov, J. B. O. G. L., & Sakibayev, J. I. O. G. L. (2023). YOMG 'IR SUVIDAN SAMARALI FOYDALANISH ZARURARTI. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 1098-1101.
29. Fayzimurodov, J. B. O. G. L., Toshmurodov, E. S. O. G. L., & Mirzaraximov, D. E. O. G. L. (2023). HAR YILLI RESPUBLIKAMIZDA ERTA BAHORDA BEDA YASHIL MASSA HOSILDORLIGIGA ZARAR YETGAZUVCHI HASHAROT VA UNGA QARSHI KURASHISH YO 'LLARI. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 1093-1097.
30. Fayzimurodov, J. B. O. G. L., Mirzaraximov, D. E. O. G. L., & Sakibayev, J. I. O. G. L. (2023). SARIMSOQNING SIZ BILMAGAN FOYDALI XUSUSIYATLARI HAMDA YETISHTIRILAYOTGAN NAVLAR. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 516-521.
31. Fayzimurodov, J. B. O. G. L. (2023). OQ JO 'XORINING HOSILDORLIGIGA EKISH MUDDATI VA ME'YORILARINING TA'SIRI. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 522-526.
32. Xalilov, N., Omonov, A. J., & Fayzimurodov, J. B. O. G. L. (2023). TAKRORIY EKIN SIFATIDA EKILGAN TARIQNING SARATOVSKOE 853 NAVINING O 'SUV DAVRI DAVOMIYLIGIGA EKISH MUDDATLARI VA ME'YOURLARINING TA'SIRI. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 510-515.
33. Musayeva, Y. I. Q., & Xayitov, A. B. (2023). MULCHALASHNI TUPROQNING AGROFIZIK XOSSALARI VA SHIRIN QALAMPIRI HOSILDORLIGIGA TA'SIRI. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 664-669.
34. Nosirova, Z., & Xalimirzayeva, L. (2022, July). Some representatives of Pyraloidae superfamily occurring in Uzbekistan region. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 1068, No. 1, p. 012041). IOP Publishing.
35. Хамдамова, Э. И., Халмирзаева, Л. Б., & Исматуллаев, Х. Т. (2016). Совершенствование технологии выращивания саженцев и урожайность унаби (*Ziziphus jujuba* Mill.). In *Фундаментальные и прикладные научные исследования: актуальные вопросы, достижения и инновации* (pp. 174-177).
36. Умурзоков, Э. У., Хамдамова, Э. И., & Халмирзаева, Л. Б. (2018). Влияние стимуляторов роста на качество семян унаби (*Ziziphus jujuba* Mill.). In *INTERNATIONAL INNOVATION RESEARCH* (pp. 95-97).

37. Amanturdiyev, I., & Isroilova, M. (2023). THE EFFECT OF GROWING SUBSTANCES ON THE FORMATION OF THE LEAF SURFACE OF VINE SEEDLINGS. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(19), 69-74.
38. Amanturdiyev, I., & Isroilova, M. (2023). THE EFFECT OF GROWING SUBSTANCES ON THE FORMATION OF THE LEAF SURFACE OF VINE SEEDLINGS. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(19), 69-74.
39. Amanturdiyev, I., & Kholmuminov, S. (2023). EFFECT OF FERTILIZER RATE ON ROOT SYSTEM DEVELOPMENT OF SWEET PEPPER VARIETIES AND HYBRIDS. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(19), 25-29.
40. Остонакулов, Т. Э., Хонкулов, Х. Х., & Амонтурдиев, И. Х. (2014). УРОЖАЙНОСТЬ И АДАПТИВНОСТЬ СОРТОВ КАРТОФЕЛЯ ПРИ РАННЕЙ И ДВУУРОЖАЙНОЙ КУЛЬТУРЕ. *The Way of Science*, 31.
41. Tursunov, S., Bobomirzayev, P., Sanayev, S., Rizaev, S., & Bobokulov, Z. (2023). The influence of planting times on the formation of the root system of wheat varieties in the conditions of the Zarafshan valley. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 462, p. 02043). EDP Sciences.
42. Бобомирзаев, П. Х., Аббосов, А. Х., & Ялгошев, А. Ф. (2020). ЗАВИСИМОСТЬ УРОЖАЯ ЗЕРНА И ЗЕЛЕННОЙ МАССЫ ОВСА ОТ СРОКОВ ПОСЕВА И НОРМЫ ВЫСЕВА В ОРОШАЕМЫХ ЗЕМЛЯХ ЗАРАФШАНСКОЙ ДОЛИНЫ. *Актуальные проблемы современной науки*®, 135.
43. G'aybullayev, G. U. S., Xayitov, A. B., & Yalgashev, A. F. (2023). KUZGI YUMSHOQ BUG'DOYNING QISHKI SOVUQLARDAN JAROHATLANISHI BA UNI ANIQLASH. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 867-871.
44. Yalgashev, A., & Murodova, D. (2023). ZAMBURUG 'LI KASALLIKLAR SARIQ VA QO 'NG 'IR ZANGA ChIDAMLI NAV NAMUNALAR. *PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION*, 19(23), 134-137.
45. Sanayev, S. T., Rasulov, J. G., & Xudayqulova, M. S. (2022). SHAFTOLINING GARNEM VA GF-677 PAYVANDTAGLARINI YETISHTIRISH. *Academic research in educational sciences*, (Conference), 280-283.

46. M. A. Narbayeva, P. X. Bobomirzaev, & Z. R. Boboqulov (2023). NO‘XATNING O‘SISHI, RIVOJLANISHIGA EKISH MUDDATLARI VA SXEMASINING TA‘SIRI. *Academic research in educational sciences*, 4 (SamTSAU Conference 1), 642-647.
47. Bobokulov, Z., & Botirov, A. (2022). Teaching agricultural sciences: essence and teaching technology. *Jilin Daxue Xuebao (Gongxueban). Journal of Jilin University (Engineering and Technology Edition)*, 42(03), 12-17.
48. Остонакулов, Т. Э., & Исмойилов, А. И. (2019). Особенности ускоренной схемы и методики элитного семеноводства ранних и среднеранних сортов картофеля и их продуктивности в репродуцировании. *Актуальные проблемы современной науки*, (1), 108-113.
49. Исмойилов, А. И., Остонакулов, Т. Э., & Набиев, Ч. К. (2020). ОСОБЕННОСТИ РОСТА, РАЗВИТИЯ И УРОЖАЙНОСТИ СОРТОВ ОВОЩНОЙ (САХАРНОЙ) КУКУРУЗЫ ШЕРЗОД И ЗАМОН В ЗАВИСИМОСТИ ОТ РЕЖИМОВ ОРОШЕНИЯ И НОРМ УДОБРЕНИЙ. In *Научные исследования: проблемы и перспективы* (pp. 128-132).